

Justitiedepartementet

Ju2020/00162/L2

Remissvar

ORU 2020/01289

Maria Sjöholm
Johan Adestam

2020-05-12

Remissvar - Skärpta regler om utländska månggiften (SOU 2020:2)

Örebro Universitet har genom remiss anmodats att yttra sig över nämnda betänkande. Universitetet anför följande:

Sammanfattning

Örebro Universitet ser i huvudsak positivt på de föreslagna lagändringarna. Vi instämmer i bedömningen att frågan bör bedömas utifrån ett jämställdhetsperspektiv, då både månggifte och ett erkännandeförbud i huvudsak påverkar kvinnors rättsliga ställning och ekonomiska rättigheter. Betänkandet har här grundligt beaktat frågan utifrån Sveriges åtaganden inom internationella mänskliga rättigheter, vilka är samstämmiga i ståndpunkten att månggiften är diskriminerande mot kvinnor.

Örebro universitet anser emellertid att det bör preciseras i följande behandling av ärendet vad man i jämställdhetskänseende avser att uppnå med lagförslaget och hur man gör avvägningen mellan dessa positiva effekter och de negativa konsekvenserna för enskilda som kan uppstå. Rättsverkningarna av ett erkännandeförbud kan få långtgående konsekvenser, inte minst ekonomiska, för de kvinnor vars äktenskap inte erkänns. Universitetet delar utredningens uppfattning att det finns ett behov av att göra undantag från en huvudregel om vägrat erkännande, för att motverka de negativa effekter som ett vägrat erkännande kan medföra för enskilda. Det bör emellertid närmare analyseras på vilket sätt ett sådant undantag bör utformas. Man bör närmare överväga om ett undantag vid "särskilda skäl" bör gälla, och om man i stället bör ange att erkännande trots huvudregeln ska ske i fråga om vissa angivna typer av rättsliga frågor.

I övriga delar instämmer universitetet i utredningens förslag.

Allmänt om syftet med den föreslagna åtgärden och om bedömningen av dess effekter (avsnitt 8)

Universitetet vill inledningsvis uppmärksamma att lagförslaget i stort förefaller att motiveras av att månggiften ska "motverkas" och att kvinnor ska "skyddas" från månggifte, vilket är utgångspunkten redan i direktivet (se även t.ex. s. 161). Syftet beskrivs t.ex. vara att "signalera" Sveriges syn på månggiften (s. 172). Häremot kan invändas att man knappast kan förvänta sig att ett icke-erkännande enligt svensk rätt kommer att motverka att polygama äktenskap ingås utomlands och för dem som kommer till Sverige, något som ofta inte är självvalt, är det långt ifrån givet att icke-erkännandet kommer att upplevas som ett "skydd" (s. 161). Det är t.ex. inte givet att den hustru (den andra i

ordningen) som befinner sig i Sverige tillsammans med sin man uppfattar icke-erkännandet av äktenskapet som ett skydd eller att icke-erkännandet får några skyddande effekter för den hustrun. Därmed uppkommer alltså den mer grundläggande frågan om vikten av att ”vidta åtgärder” och ”signalera” Sveriges ståndpunkt trots det anses väga tyngre än de potentiella negativa effekter som lösningen riskerar att medföra för enskilda. Utredningen intar inställningen att så är fallet (s. 160 f.). Universitetet ser inte anledning att ifrågasätta detta, men anser att avvägningen mellan vad man vill uppnå och de potentiella negativa effekterna bör komma tydligare till uttryck i behandlingen av frågan.

Valet av åtgärd (avsnitt 9) och möjligheten till undantag (avsnitt 10)

I det följande antas att utgångspunkten, i enlighet med kommittédirektivet, är att åtgärder mot månggiften bör vidtas. Man bör då välja den av utredningen föreslagna åtgärden, dvs. att inte erkänna utländska månggiften. Alternativet att tvångsupplösa äktenskap framstår på de av utredningen givna grunderna (administrativa svårigheter, frågan hur myndigheten i fråga ska få information, att ett sådant förfarande riskerar att upplevas som kränkande m.m.) som problematiskt.

Universitetet delar uppfattningen att icke-erkännandet av äktenskapen bör betraktas som en huvudregel, från vilken det är möjligt att göra undantag, för att därigenom minska de potentiella negativa effekter som icke-erkännandet riskerar att medföra för enskilda vid tillämpning av andra rättsnormer, dvs. när äktenskapsfrågan är en prejudiciell fråga.

Man bör närmare överväga om inte olika grunder för undantag bör gälla för olika typer av utländska månggiften som inte erkänns enligt 1 kap. 8 a § IÄL (lagen [1904:26 s. 1] om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap). Utredningen berör denna fråga, men stannar av olika skäl för att så inte bör ske (s. 170 f.). Eftersom skälen bakom de olika grunderna för icke-erkännande i 1 kap. 8 a § IÄL är av olika slag är det rimligt att undantagsmöjligheterna varierar. Lagändringen genom vilken undantagsvillkoret ändrades från ”särskilda skäl” till ”synnerliga skäl” motiverades av att paragrafen (1 kap. 8 a § IÄL) gjordes tillämplig på barnäktenskap. Något som tidigare ansetts kunna utgöra särskilda skäl för att erkänna ett äktenskap är t.ex. att ett tidigare äktenskap senare har upplösts. Men att motsvarande omständigheter skulle utgöra ”synnerliga skäl” är inte helt klart, även om utredningen utgår ifrån att så bör vara fallet (s. 177). Man kan även ifrågasätta om de exempel som utredningen nämner är sådana att synnerliga skäl kan sägas föreligga (jfr s. 177). Det rör sig om ett flertal olika situationer som inte behöver vara av särskilt ovanligt slag. Vidare framhåller utredningen att den omständigheten att det rör sig om parter utan tidigare anknytning till Sverige gör att det är ”fler fall” i vilka undantaget skulle kunna tillämpas. Det framstår som om man genom dessa uttalanden, i kombination med de exempel som ges, eftersträvar en mer långtgående möjlighet till undantag. Det bör då närmare övervägas om det är mer träffande att använda formuleringen ”särskilda skäl”. Det kan också ifrågasättas om ett undantag för synnerliga skäl är ägnat att tillgodose det skyddsbehov som kan föreligga.

Universitetet anser också att man närmare bör överväga alternativet att i fråga om de ämnesområden där det ansetts att icke-erkännande kan medföra negativa konsekvenser för enskilda (makarnas förmögenhetsförhållanden, rätt till underhåll och arv) föreskriva ett uttryckligt undantag vid sidan om undantaget för synnerliga skäl (se s. 172 f.). Utredningen menar att praktiska problem skulle uppstå, t.ex. av det skälet att tillämpningen av regler om makarnas förmögenhetsförhållanden förutsätter att det finns ett äktenskap som blir upplöst (s. 172). Sådana problem kan emellertid på motsvarande sätt uppkomma vid tillämpning av ett undantag vid synnerliga skäl och det talar alltså inte för att man bör välja ett undantag vid synnerliga skäl framför ett undantag som utpekar vissa typer av rättsfrågor. Att regelverket skulle bli svåröverskådligt till följd av två undantag i stället för ett (se s. 172) kan också ifrågasättas, liksom att lösningen skulle vara ”mindre självklar” (ett uttryck vars innebörd är oklart).

Sammanfattningsvis bör man alltså närmare utreda *dels* om det finns skäl att i fråga om vissa av grunderna för icke-erkännande i 1 kap. 8 a § IÄL ange ”särskilda skäl” som villkor för undantag, *dels* om undantag bör anges avseende de typer av rättsliga frågor där enskilda riskerar att drabbas av negativa konsekvenser av ett erkännande.